

Nr 377.

Av herrar **Hallagård** och **Niklasson**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm.*

I proposition nr 229 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett i propositionen framlagt förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående överlåtelse till staden av, bland annat, mark inom Kaknäsområdet i Stockholm.

Nämnda förslag innebär, att kronan skall till Stockholms stad överlåta ett markområde om cirka 835 000 kvm vid Kaknäs i Stockholm att tillträdas den 1 juli 1948. Köpeskillingen till området, vars nuvärde av kronans representanter uppskattats till 16 miljoner kronor, har bestämts till 8 miljoner kronor med hänsyn till att staden förbinder sig att använda nämnda område samt viss angränsande, av staden genom avtal med kronan den 12 mars 1917 förvärvad mark uteslutande såsom en för allmänheten utan avgift tillgänglig naturlig park. I det föreliggande avtalet har intagits en bestämmelse därom, att, därest staden framdeles skulle vilja använda den till staden överlåtna marken för bebyggelse eller därmed jämförligt utnyttjande, detta finge ske allenast efter medgivande av kronan. Träffades överenskommelse om ändrad användning av marken, skulle kronan för enligt ifrågasatt avtal överlåten mark, som sålunda erhöle ändrad användning, bekomma ersättning med ett belopp, motsvarande vad som av samma marks nuvarande värde icke blivit ersatt genom den i avtalet bestämda köpeskillingen jämte viss andel i eventuell markvärdesstegring.

Det bör här nämnas, att det staden genom omförmälda avtal år 1917 förvärvade området — med en areal av 560 000 kvm — omfattar strandpartierna sydost om de nuvarande hamnområdena vid Värtan fram till Stora Hundudden. Det nu till överlåtelse ifrågasatta området är beläget söder härom och i omedelbar anslutning till stadens förenämnda mark.

Under de senaste åren hava de statliga kraven på tomtmark för nya ämbetsbyggnader gjort sig starkt gällande. Sedan gammalt hava ämbetsverken i stor utsträckning varit förlagda till Stockholms centrala delar, men inom dessa områden disponerar staten icke längre någon för ändamålet lämplig tomtmark. Med anledning härav hava för de nyuppförda eller planerade

ämbetsbyggnaderna staten tillhöriga markområden måst tagas i anspråk, företrädesvis å Ladugårdsgärde och Marieberg. Detta behov av tomtmark för statliga ämbetsverk och institutioner, som under avsevärd tid framåt på grund av statsförvaltningens utveckling kommer att föreligga, nödvändiggör, att statsmakterna redan nu genom reservat av områden säkerställa tillgången av dylik mark i huvudstaden. De kronans markområden i huvudstaden, som hava god belägenhet i förhållande till stadens centrala delar och som böra i första hand reserveras för allmänna ändamål, böra givetvis bibehållas i kronans ägo. Av kronan tillhöriga områden i Stockholm äro de å Ladugårdsgärde och övriga delar av norra Djurgården av sådan storleksordning och belägenhet, att de kunna bliva av betydelse vid tillfredställande av tomtmarksbehovet för olika statliga ändamål.

Genom statsmakternas beslut under senare år hava emellertid möjligheterna till genomförande av sådana markreservationer starkt begränsats genom de icke stadsplanlagda Ladugårdsgärdesområdenas upplåtande till staden som friområde under en tid av 50 år. De inom den år 1931 fastställda stadsplanen för Ladugårdsgärde reserverade områdena för allmänna byggnader utgjorde i areal cirka 410 000 kvm. Av dessa områden äro cirka 140 000 kvm enligt kända uppgifter redan disponerade för bestående statliga ändamål. Enligt denna beräkning skulle sålunda en areal av cirka 270 000 kvm ännu vara disponibel för allmänna byggnader. Så är emellertid icke fallet, ty avsevärda delar av nämnda areal, cirka 100 000 kvm, torde på grund av markbeskaffenhet, parkkaraktär m. m. icke kunna komma i fråga för utnyttjande till bebyggelse.

Att de reserverade områdena inom 1931 års stadsplan icke ansetts vara tillräckliga framgår för övrigt därav, att statsmakterna för tillgodoseende av tomtmarksbehovet för allmänna byggnader måst efter stadsplaneändring omvandla icke obetydliga bostadsområden, cirka 80 000 kvm, till mark för allmänna ändamål. Nuvarande reserv om cirka 170 000 kvm för bebyggelse användbar mark för allmänna byggnader inom den fastställda stadsplanen för Ladugårdsgärde torde icke tillnärmelsevis räcka för de allmänna — statliga eller kommunala — institutioner, som behöva förläggas till Ladugårdsgärdesområdet. Härom vittnar, bland annat, att genom statsmakternas beslut under krigsåren cirka 120 000 kvm av Gärdesområdet utanför den år 1931 fastställda stadsplanen tagits i anspråk för statliga och kommunala ändamål. Även må erinras om att byggnadsstyrelsen, som handhar planläggningen av den statliga byggnadsverksamheten, framlagt förslag om att icke obetydliga delar av de kronan tillhöriga områdena å Marieberg och Konradsberg i Stockholm, som enligt nu gällande stadsplan avses för bostadsbebyggelse, skulle efter stadsplaneändring reserveras för statliga ändamål.

Trots sålunda befintliga och tilltänkta reservationer av mark för allmänna institutioner måste ifrågasättas, huruvida icke ytterligare markområden för de allmänna behoven under snar framtid borde reserveras inom

kvarvarande icke stadsplanlagda eller disponerade delar av Ladugårdsgärdes- och Kaknäsområdena.

Den omfattande utbyggnaden av den statliga förvaltningsapparaten med därav betingade utökning av antalet statstjänstemän har försiggått under en period av svår bostadsbrist i huvudstaden. Bostadsunderskottet har vuxit för varje år och uppskattas för närvarande av de kommunala myndigheterna i Stockholm till omkring 20 000 lägenheter. Bristen på bostadslägenheter i Stockholm torde komma att kvarstå under avsevärd tid framåt. De rådande förhållandena på bostadsmarknaden hava för statstjänstemännen — liksom för den bostadssökande i allmänhet — inneburit synnerligen svårbemästrade problem. I den mån tjänsteman i Stockholm överhuvud taget kunnat erhålla bostad, har denna icke sällan haft ett i förhållande till arbetsplatsen mycket ogynnsamt läge. En stor kategori tjänstemän, säkerligen uppgående till många tusen, har nödgats bosätta sig i de avlägsnaste förortssamhällena, i vissa fall till och med i andra städer såsom Södertälje, Västerås och Uppsala. Med anledning av dessa förhållanden har i tvenne lika lydande, vid årets riksdag väckta motioner (1:a kamm. nr 157, 2:a kamm. nr 248) hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att mark för bostadsändamål inom kronans exploateringsområden i Stockholm måtte ställas till förfogande för avhjälpande av bostadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärde och Mariebergssområdet anställda tjänstemännen. Efter att hava erinrat om de tidsödande resor, som tjänstemännen i anledning av bostadsbristen måste företaga mellan bostaden och arbetsplatsen, vilket för Stockholms hårt ansträngda kommunikationer medför en avsevärd extrabelastning, framhålla motionärerna, bland annat, att de olika utvecklingslinjer, som ämbetsverksbebyggelsen å ena sidan och bostadsbebyggelsen å den andra med all sannolikhet komme att följa, torde leda till att trafiksvårigheterna med därav följande olägenheter för de enskilda befattningshavarna ytterligare accentueras. Det torde därför bliva nödvändigt, att sådana åtgärder vidtagas, som kunna bidra till att tillgodose statstjänstemännens bostadsbehov. En allmän inventering av statens markinnehav i Stockholm, framför allt under beaktande av dess användbarhet för olika ändamål, är sålunda i första hand av behovet påkallad. I anslutning härtill bör enligt motionärernas mening vid planläggningen av nya ämbetsverk hänsyn tagas till att erforderlig mark reserveras för lämpligt antal bostadslägenheter åt de vid ämbetsverken knutna tjänstemännen. I den mån för bostadsbebyggelse lämplig tomtmark icke längre eller endast i begränsad omfattning finnes tillgänglig inom de områden av Stockholm, där de nya ämbetsverken i första hand avses skola förläggas, bör enligt motionärernas mening en undersökning snarast verkställas rörande möjligheterna att för ifrågavarande ändamål utnyttja annan mark.

Även undertecknade äro av den uppfattningen, att åtgärder snarast böra vidtagas för tillgodoseende av statstjänstemännens bostadsbehov. Detta bör

ske genom att i samband med planläggning av byggnader för ämbetsverk erforderlig tomtmark reserveras för bostadsbebyggelse för vid ämbetsverket anställda tjänstemän. Såsom emellertid i det föregående påvisats äro statens tillgångar på mark, lämplig för ämbetsverks- och bostadsbebyggelse, numera synnerligen begränsade. Genom ingående av det nu ifrågasatta avtalet skulle statens möjligheter att lösa denna tomtmarksfråga komma att ytterligare försvåras. Någon utredning om statens behov av tomtmark för ämbetsverks- och bostadsbebyggelse har icke heller verkställts. Utan att vilja förringa de motiv, som legat till grund för den framlagda propositionen, anse vi därför, att slutandet av nu ifrågavarande avtal — ett ärende som, såvitt vi kunnat finna, icke är av någon som helst brådsakande natur — bör uppskjutas tills resultatet av en sådan utredning föreligger.

Ännu ett skäl för uppskov med detta avtal utgör Stockholms stads hamnfråga. Den mark, som staden redan äger, har förvärvats under motivering att den vore nödvändig för en planmässig utvidgning av Värtahamnen och Lindarängsområdet åt öster och att staden i framtiden icke kan undvara Kaknäsområdet, den enda lämpliga platsen för en djuphamnsanläggning för den transoceaniska sjöfarten. Såsom tidigare nämnts skall enligt förslaget till avtal för överlåtelse av Kaknäsområdet till Stockholms stad gälla, att staden förbinder sig att, där kronan ej annat medgiver, använda såväl nämnda område som ock den av staden genom 1917 års avtal förvärvade marken uteslutande såsom naturlig park. Avtalsförslaget lämnar sålunda staden möjlighet att framdeles påfordra förhandlingar med kronan angående ändring av det i avtalet förutsatta användningssättet av markområdena. För närvarande är behovet av utvidgningsmöjligheter för frihamnen synnerligen trängande. Den efter senaste världskrig starkt stegrade sjöfarten på hamnen, vilken närmast sammanhänger med den stora befolkningstillväxten i Stor-Stockholm, har utvisat, att omedelbara åtgärder äro påkallade för att hamnen jämväl i fortsättningen skall kunna mottaga den på lång sikt alltjämt stegrade trafiken. Möjligheterna att förlägga nya hamnanläggningar till andra platser, exempelvis till Lidingö och Nacka, äro för närvarande föremål för utredning av en kommitté, som dock först om ett par år kan förväntas hava slutfört sitt arbete. Hittills verkställda preliminära utredningar hava dock givit vid handen, att anordnande av erforderliga hamnanläggningar inom dessa kommuner skulle för stadens vidkommande innebära avsevärda kostnadsökningar — flera 10-tal miljoner kronor — jämfört med realiserandet av hamnutvidgning å Kaknäsområdet. En sådan decentralisering av hamnrörelsen måste även för statsverket medföra väsentliga merutgifter för tulltaxering och bevakning. Det synes oss naturligt, att resultatet av hamnkommitténs utredning avvaktas, innan man binder sig för nu föreslaget användningssätt för Kaknäsområdena.

Såsom framgår av vad nu anförts saknas utredning beträffande reservationer av mark för statliga institutioner, för hamnändamål och därav betingade

områden för bostadsbebyggelse m. m. En dylik utredning bör enligt vår mening föreligga, innan definitiv ställning kan tagas till spörsmålet om Kaknäsområdenas användning såsom naturpark. Sedan klarhet vunnits rörande behov av mark för ovanberörda nyttoändamål bör gemensam stadsplanläggning av såväl kronans som stadens områden ske med vederbörligt beaktande av naturparksintresset.

Det bör i detta sammanhang framhållas, att enligt vad som framgår av propositionen Kaknäsområdets användning såsom militärt övningsområde och för skjutbanor icke skall upphöra, förrän tillfredsställande övningsmöjligheter för de militära förbanden hunnit ordnas på annat håll. Man torde med säkerhet kunna utgå ifrån att denna fråga under åtminstone 3 à 4 år får vänta på sin lösning.

Enligt avtalet skall även visst område å Långholmen överlätas till Stockholms stad. Då tillträdet av detta område är avsett att äga rum först när detsamma frigjorts från nuvarande användning, vilken tidpunkt för närvarande är oviss och måste antagas ligga flera år framåt i tiden, torde ett godkännande av avtalet i denna del utan olägenhet kunna uppskjutas.

Under återopande av vad nu anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte dels avslå i proposition nr 229 framlagt förslag till avtal, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att, innan kronan avhänder sig Kaknäsområdet, utredningar göras angående det markbehov, som erfordras för statliga institutioner och därtill anknuten bostadsbebyggelse i Stockholm samt i vad mån det är erforderligt att täcka detta behov genom ianspråktagande av mark inom Ladugårdsgärdes- och Kaknäsområdena.

Stockholm den 11 maj 1948.

Gustav Hallagård.

Otto Niklasson.
